

ОПЕРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

У статті вивчено роль та розроблені підходи до формування системи оперативного контролю зобов'язань підприємства.

В статті вивчена роль і розроблені підходи до формування системи оперативного контролю зобов'язань підприємства.

In the article a role and approaches to forming of the operative checking of obligations of enterprise system are studied and developed.

Ключові слова: зобов'язання, оперативний контроль, моніторинг, оперативний аналіз.

У ході здійснення господарських операцій підприємства вступають суб'єктами у певні економічні взаємовідносини з іншими господарюючими, наслідком чого є виникнення зобов'язань. Вони є основним джерелом формування засобів для більшості сучасних підприємств і тому є суттєвою складовою господарських операцій економічних суб'єктів з точки зору їх фінансової стабільності. Через це актуальними стають питання методики оперативного контролю зобов'язань з метою надання повної і правдивої інформації для прийняття управлінських рішень щодо визначення фінансового стану підприємства, результатів його діяльності та розвитку у подальшому майбутньому. Важливими ці питання є у зв'язку зі змінами форм і методів управління на рівні основної господарської ланки – виробничої діяльності підприємств, і виходом суб'єктів господарювання на світові ринки. Докорінна зміна змісту менеджменту підприємств при формуванні ринкового середовища вносить корективи до визначення сучасних методів моніторингу зобов'язань в системі оперативного управління підприємством. Тому метою статті – є вивчення основних етапів побудови системи моніторингу руху зобов'язань.

Характерною ознакою зобов'язань є часові межі. Так, залежно від строку виконання, зобов'язання поділяють на:

- ✓ поточні, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати виникнення. До них відносяться: короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, короткострокові векселі видані, кредиторська заборгованість за товари, роботи послуги тощо;
- ✓ довгострокові – це всі зобов'язання, які не є поточними;
- ✓ забезпечення, тобто зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення;
- ✓ непередбачені зобов'язання, що можуть виникнути внаслідок минулих подій та існування якого може буде підтверджено лише тоді, коли

відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю, або теперішні зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які є економічними вигодами, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити.

За часом виникнення зобов'язань їх можна поділити на реальні (що виникли і не припинили своєї дії) і майбутні (умовою виникнення яких є обставини, відносно яких невідомо, стануться вони чи не стануться).

В умовах ринкової економіки, коли ризики для суб'єктів господарювання досить високі, різко повинна зрости роль оперативного контролю.

Оперативний економічний контроль полягає у забезпеченні управління своєчасною дієвою інформацією про зміну економічної ситуації, причини цієї зміни, відхилення від регламентованих параметрів з метою своєчасного прийняття рішень, спрямованих на попередження та усунення негативних змін і ефективно маневрування наявними ресурсами.

Об'єктами оперативного економічного контролю є короткострокові економічні процеси і явища, повсякденний стан засобів та їх джерел, що виявлені за допомогою відповідної оперативної інформації. Коло об'єктів оперативного економічного контролю, на відміну від наступного комплексного, проведеного за результатами звітності, буде значно вужче і включає тільки окремі, що потребують щоденного управління економічні процеси.

Управління підприємством на будь-якому рівні в сучасних умовах неможливо здійснювати без налагодження науково обґрунтованої системи оперативного економічного контролю. В економічній літературі іноді розглядають управління без необхідного органічного зв'язку з економічним контролем, у першу чергу оперативним. У результаті оперативний економічний аналіз ще не зайняв належного місця в системі управління суспільним підприємством.

Метою оперативного економічного контролю є своєчасне виявлення відхилень від запланованих параметрів показників та інформації про них в управлінській системі на відповідному рівні. Результати оперативного контролю використовуються для щоденного підведення підсумків роботи. Виявлені відхилення допомагають керівництву оперативно впливати на усунення вузьких місць, вносити необхідні корективи в роботу.

Виходячи з викладеного, можна сказати, що оперативний контроль є систематичним безупинним вивченням економічної діяльності підприємства, що відображене в джерелах інформації, які об'єктивно характеризують короткострокові результати роботи з метою своєчасного виявлення причин відхилень від планових параметрів для прийняття відповідних управлінських рішень.

Основними завданнями оперативного економічного контролю є:

- ✓ постійне спостереження за відхиленнями показників оперативного управління від їх регламентованих значень;

- ✓ оперативна оцінка економічної ситуації внутрішнього і зовнішнього середовищ за становищем, що склалося чи може скластись; розробка заходів та підготовка варіантів рішень, спрямованих на швидке усунення виявлених недоліків, попередження чи локалізацію впливу негативних факторів і найповніше використання можливої вигоди;

- ✓ подання оперативної аналітичної інформації органам управління за встановленими регламентами чи на запит користувачів.

Застосування контролю в оперативному управлінні зобов'язаннями підприємства передбачає створення двох взаємопов'язаних стадій контрольно-аналітичного процесу, до яких належать:

- ✓ попередній аналіз і контроль окремої операції, наслідком якої буде створення відповідного зобов'язання;

- ✓ оперативний аналіз і контроль руху зобов'язань внаслідок здійснення господарських операцій протягом оперативного періоду.

Метою першої стадії контрольно-аналітичного циклу є визначення законності і доцільності здійснення операції, а також оцінка її майбутніх економічних наслідків. Головною особливістю застосування попереднього аналізу і контролю в оперативному управлінні зобов'язаннями є обмеження періоду прогнозування визначених параметрів керованого об'єкту відповідно до функцій оперативного управління.

Попередній аналіз спрямовано на оцінку очікуваних економічних результатів здійснення операції, а саме: визначення вартості залученого капіталу; обґрунтування вибору джерел фінансування; оцінку економічних наслідків створення додаткових зобов'язань; розрахунок і обґрунтування доцільності очікуваних змін фінансового стану внаслідок зміни структури зобов'язань; визначення очікуваних величин доходу і витрат за даною операцією та розрахунок впливу цих показників на фінансові результати діяльності підприємства; визначення та обґрунтування розрахункової величини необхідного залучення капіталу з зовнішніх джерел фінансування. Важливим елементом попереднього аналізу є визначення ризикованості операцій, пов'язаних зі створенням зобов'язань, та оцінка реальності встановлених термінів повернення суми основного боргу і виплати відсотків за кожним джерелом фінансування.

Попередній контроль зобов'язань значною мірою ґрунтується на даних попереднього аналізу і спрямований на запобігання прийняттю рішень, що суперечать чинному законодавству, або реалізація яких з найімовірніше призведе до негативних економічних наслідків. На стадії попереднього контролю перевіряють доцільність кожної операції, її відповідність стратегічним напрямом розвитку підприємства, вимогам чинного

законодавства та інших нормативних документів, які регулюють фінансово-господарську діяльність суб'єктів економіки.

Особливістю другої стадії оперативного аналізу і контролю зобов'язань є спрямованість на створення інформаційного забезпечення системи управління протягом операційного циклу: в момент здійснення або безпосередньо після здійснення фінансово-господарських операцій. Наближеність до моменту здійснення операції дозволяє своєчасно виправити недоліки, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності як наслідок впливу різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Оперативний аналіз спрямовано на дослідження динаміки зобов'язань та її впливу на зміну показників фінансового стану і потенційного банкрутства підприємства. Дані оперативного аналізу використовуються як первинна фактографічна інформація оперативного контролю.

На момент здійснення операції оперативному контролю піддаються своєчасність документального оформлення операції, правильність заповнення реквізитів первинних документів, відповідність бухгалтерських записів характеру і змісту операції. Протягом операційного періоду оперативний контроль спрямовано на виявлення відхилень визначених параметрів досліджуваного об'єкту від стандартів контролю, їх якісну і кількісну оцінку та розробку і обґрунтування заходів щодо усунення причин небажаних відхилень.

Одним із завдань оперативного аналізу і контролю є забезпечення постійного надходження в систему управління інформації щодо змін складу і структури зобов'язань внаслідок здійснення операцій з залучення коштів та відшкодування боргів. У побудові системи постійного спостереження за рухом зобов'язань важлива роль належить моніторингу термінів створення зобов'язання, погашення основного боргу за зобов'язанням, сплати відсотків за коштами, залученими на платній основі.

Метою системи моніторингу як механізму здійснення постійних спостережень за рухом зобов'язань є своєчасне виявлення наближення термінів відшкодування основного боргу та поточних розрахунків; виявлення та оцінка суттєвості відхилень фактичних термінів від стандартів контролю, які встановлюються за аналогічними термінами відповідної угоди; встановлення причин виявлених відхилень; оперативне втручання з метою нормалізації стану розрахунків за зобов'язаннями підприємства.

Здійснення моніторингу зобов'язань у системі оперативного управління підприємством ґрунтується на застосуванні методики загального аналізу, яка дозволяє дослідити динаміку об'єкту спостережень за загальною величиною, складом і структурою, та кількісно оцінити його відхилення від стандартів контролю за попередньо визначеними параметрами.

До абсолютних показників належать суми надходжень коштів у зобов'язання, суми погашення боргу та суми поточних витрат на сплату

відсотків, а також відхилення від встановлених термінів здійснення виплат за зобов'язаннями. Крім них підприємство може здійснювати моніторинг ризиків зобов'язань.

Основними етапами побудови системи моніторингу руху зобов'язань підприємства є: формування і обґрунтування системи аналітичних показників для постійного спостереження і оцінки поточних змін об'єкту оперативного управління; визначення джерел первинної інформації; розробка алгоритмів розрахунку аналітичних показників; розробка і обґрунтування стандартів контролю; визначення періодичності формування інформаційної бази моніторингу зобов'язань; визначення характеру оперативних управлінських рішень залежно від параметрів виявленого відхилення фактичних даних від стандартів контролю.